

עיריית ירושלים
מינהל תרבות, חברה ופנאי
אגף תרבות ואמנויות

מדינת ישראל
משרד התרבות והספורט

פרס יהודה עמיחי לשירה עברית תשע"א

משהו טוב קורה בירושלים!

לא רוצים לישן רוצים להשתגע

סודות בפריחתם, חשוב קצים

גם בדמד; אני יודע.

ולא נדע. ולא רוצים

לישן: רוצים להשתגע.

אני זקוק לקץ וזקוקי די נור.

ומתכונן עולם לאנשים החדשים,

בהצגה שאחרינו. מנקים, אורור,

פתיחת הדלת והחלונות. יורשים

את מקומנו. כבר אני יודע,

ולא יהיה שוב לילה הראשון.

ולא להיות ולא רוצים להשתגע

ורק רוצים עכשו לישן.

יהודה עמיחי

פרס יהודה עמיחי לשירה עברית

תשע"א

למשוררים

צבי עצמון על ספרו "חלקת"
חמוטל בר יוסף על ספרה "השתוות"

ברכות

פרופ' דן לאור יו"ר ועד הנאמנים של פרס יהודה עמיחי

בתכנית

ד"ר חגי רוגני "האחד העומד ליד החלון"
הזמר אלון עדר

טקס הענקת הפרס

דבר חבר השופטים

דבר הזוכים

מנחה צבי סלטון

חברי ועדת השופטים

פרופ' דוד פישלוב יו"ר

המשוררת אגי משעול

בלהה בן אליהו

להלן נימוקי ועדת השיפוט בנוגע לצבי עצמון וחמוטל בר-יוסף, הזוכים בפרס ע"ש יהודה עמיחי תשע"א

צבי עצמון

"חלקת", מבחר ושירים חדשים, (הוצ' "קשב") פורש שלושים שנות יצירה ומאפשר לעקוב אחר תהליך הבשלה בו הופך המשורר עם השנים ל"אפוי בתנור של אופיו. הוא קשה ובודד. הוא עצמו". (או "הוא עצמון" המהדרה מתחת למילים).

כמו עמיחי, גם עצמון, מחויב להיות זה, שמשלושה או ארבעה בחדר, כדברי עמיחי, עומד ליד החלון, מוכרח לראות את העוול בין הקוצים ואת השרפות בגבעה, וכיצד אנשים שיצאו שלימים, מוחזרים בערב כמטבעות עודף לביתם.

לכן לא מקרי הוא למצוא בכתב העת "גלילאו" בו משמש עצמון עורך מדעי, מאמר שלו על נירוני מראָה: תאים השוכנים במוח וגורמים לך לחוש מה שחש הזולת, במילים אחרות: אמפתיה.

עצמון הוא משורר קשוב, אמפטי, לא תמיד במובן הרך של המלה. רגישותו מופנית תמיד אל זולת. החל מן הגרעין הקרוב - האהובה, האם, האב, ועד דמויות מזדמנות, חבר, מלצרית או חיות אסופיות.

שיריו הפוליטיים רבי העוצמה מטלטלים ומעוררים אותנו שוב ושוב אל המציאות הקשה והמורכבת בה אנו מצויים ואינם מאפשרים לנו להירדם לתוך החיים ובעיקר לא לתוך השפה. כמשורר הוא כואב את כאבה של השפה המכובסת, הרמוסה, במציאות של מלחמה וכיבוש וער לאיטמותם של המשתמשים בה: "תרביץ מספר אישי יא חביבי וגם חתימה" אומר לו מי שמחתיים אותו על ציוד.

קולו מתריס, מוחה, פוצע. שפתו מדויקת, מפרקת לגורמים ומפוכחת, כמו בשיר "תמצית המילון העברי השימושי לדורות האחרונים" בו הוא מונה את המילים שיישארן על גבי מסנת ההיסטוריה: "רכבת, סבון, גז, מחנה, מיון קינד, מיון קינד".

או בשירו "שחזור", בו הוא פורש בסרקזם קטלוג של מילון צה"ל: "רוס.ר. ימ.ת. שכפ.צ. קפל"ד/רס"ר. דגמ"ח... / בניין ערוף/ חייל שרוף/ אדם כרות/ חוזר שנית: מצור. בירת."

וגם, להבדיל, התיאור המפורט להפליא של האהובה בשיר "קצת למורת רוחי מתחיל באהבה", שם ניתן למצוא לצד "טבור כהבטחה של רוך" גם "דם וסת ושן שבורה מעט"

בשירי האהבה המרגשים שלו, כמו גם בשירים אודות חיות, נעלמת האירוניה המופעלת בשיריו הפוליטיים. עם זאת, אין הם נעדרים, כמו רוב שיריו, תודעת כיליון הכרוכה ביופי וקסמו.

עמיחי, פגיס, רביקוביץ, פנקס ומוחמד עלי טאהא, (שלהם מוקדשים בספר שירים) הם סביבת ההתייחסות הפואטית והפוליטית שלו, אותה הוא מסכם בשורות החזקות החותמות את "קפה חזק, חשבון" שבו הוא אומר לחבר ערבי: "אצלי הסכום פשוט עד להבהיל: חרפה עד צוואר פלוס פחד נטו-נטו".

אחד משיריו של עצמון נושא את המוטו של מילוש: "מהי שירה אשר לא מצילה עמים או בני אדם"? ואכן השאלה האתית הזאת על תכלית השירה וצידוקה, חוזרת בשיריו.

וכן, כמו בשיר "ארבעים יום בדיונה. מוגבל", שבו "לא הסכמתי אֶלָּה בחאן יונס, לירות גז מדמיע בעזה", הוא שב ומזכיר לנו מי אנו ומניין באנו: בתוך הסלנג הצה"לי על ראשי תיבותיו, מעבר להתקוממות המילים, מתחת לאירוניה, מבצבצים איים של יופי וגעגוע למראָה דיונה מְשיית, חול טהור, שמיים, שקט, הנושאים את השם "שלא ייגמר", כמו בשירה הידוע של חנה סנש.

מסיבות אלו בחרנו בצבי עצמון לזוכה בפרס יהודה עמיחי לשירה לשנת 2011.

חברי ועדת השיפוט: פרופ' דוד פישלוב, יו"ר | גב' אגי משעול | גב' בלהה בן-אליהו

חמוטל בר-יוסף

ספרה של חמוטל בר-יוסף 'הַשְּׁתָּוּת', שיצא לאחרונה בהוצאת הקיבוץ המאוחד, כולל לצד שירים חדשים מבחר נרחב מספריה הקודמים, עשרה במספר, שראו אור במהלך ארבעים השנים האחרונות. המשוררת בחרה לפרוש את מבחר השירים בתוך כמה שירים תמאטיים, וכך נחשף הקורא למגוון הנושאים של שירתה, כמו גם להמשכיות של העיסוק בהם לאורך השנים.

באופן המזכיר את מיטב שירתו של יהודה עמיחי, מצליחה בר-יוסף להפגיש את האישי עם הציבורי ולהמחיש את הקשרים והמתחים שבין "אני" ו"אנחנו": "אנחנו שחדלנו / להגיד אנחנו נמסנו עם השלג / של אלף תשע מאות וחמישים בצנע הגדול". מילים אלה, הפותחות את שירה "אנחנו" (בחטיבה שזו אף כותרתה), מחיות הוויה ואווירה של תקופה שלמה, על עליבותה ושמוחותיה. לאחר שהיא מפרטת שורה של מאכלים ובגדים שהגיעו בחבילות מאמריקה, השיר נחתם באמירה אלגית, המתמצתת שורה של תהליכים חברתיים שעברו על הארץ: "כשאנחנו מנסים לשיר את השירים של אז / והקולות נפרמים". למעשה, החטיבות "אנחנו" ו"קצת היסטוריה משפחתית" מספקות נקודות ציון מעניינות למי שינסה לשרטט מפה היסטורית ורגשית של דור שלם, וחטיבת ה"נופים" מעגנת תהליכי נפש בתוך מרחבי הארץ.

חלק נכבד מעולמה השירי של בר-יוסף מעוגן בהוויה הביתית ובוחן היבטים שונים של חייה כבת, כבת-זוג, כאשה גדושה וכאם. בשירים אלה ניתן למצוא רגעים של חסד, של חיבור ארוטי אל אנשים, פירות, ציפורים, עצים, מאכלים: לחוש כי בערב החג היא זוכה לקבל מבן זוגה "סל מלא שמחה" ("ערב חג"), או אפשרות לחלוק על כוס קפה "את אוצר הידידות / בין אם לבת" ("קפה") או "לקטוף בחשאי ענב ולשים אותו בפה האהוב" ("לשאת בשנים"), ואם בענבים עסקינן: "אם תצליח להצחיק את התינוק / יתעגל האוויר המצומק, / ויהיה כמו ענב / ירוק ומתוק" ("אם"). אבל הבית והמטבח, מקומות היכולים להצמיח חוויות מרוממות נפש, יכולים גם להפוך באופן פרדוקסאלי למחוזות עוינים של ניכור ומתנק: "שולחן מטבח שהצבתי / היה לי לארץ אויב / הרצפה שבתוכה רוצפתי / היתה לי לארץ אויב" ("שולחן מטבח שהצבתי").

מדרך הטבע, בתוך ההוויה הביתית תופסים הילדים מקום של כבוד, ובר-יוסף בוחנת בסקרנות, בשמץ של פליאה, את המארג המורכב של נימי גוף ונפש המכונן את האימהות, ועוקבת אחר פרימת האינטימיות הראשונית עם תהליך התבגרות הילדים: "כשאני שולחת את ידי ללמף את ראשיכם... ולפתע נוגעות אצבעותי בזיפים" ("התפרשות"). ובלב העיסוק בילדים, שוכנת אחת החטיבות המטלטלות ביותר בספר, "המקום הכואב", שעניינה אובדנו של ילד. נדיר למצוא שירים המשכיילים להתמודד בצורה ישירה וישירה שכזאת עם חוויה טראגית מסוג זה, ובר-יוסף מראה כיצד חשיפה רגשית נדירה בעוצמתה אינה חייבת לגלוש לרגשנות, וכיצד מחוזות של כאב מצמיט זוכים לעדנה שירית. תיאור אחיזתה הנואשת באבי הילד ברגע היוודע דבר המוות, המדומה לתפיסה באמצעות כליבות, הכלי המשמש נגרים להידוק עץ ("כליבות"), מצליח גם ללפות בחוזקה את ליבו של הקורא, ועם קריאת סיומו הקטוע של השיר: "כשהרופא יצא ואמר שהילד שלנו לא" דומה שלב הקורא מחסיר פעימה.

מן הראוי גם להזכיר את שירי השער "הזדקנות", המפנים זקור אל תהליך שאנו נוטים בדרך כלל להדחיק ולהרחיק ממחוזות השירה. בסדרה בשם "14 אפיטפים" מציגה המשוררת שורה של סיכומי-חיים רוויים באירוניה עצמית, שבאחד מהם היא כותבת: "פה נטמנה אשה תמימה וקלת דעת / שחלומה היה לשמוע: 'חמודה את!' / רק לשם כך - אל נא תראוה כמתעתעת - / כתבה שירה, / אגרה חכמה ודעת".

קוראי שירתה לא ידעו אם זכתה להגשים חלום זה דווקא. לעומת זאת, ברי להם כי זכתה לאגור ולהציע בספרה 'הַשְּׁתָּוּת' גוף שירה מרשים, חכם ואפקטיבי, העושה שימוש גמיש בצורות שיר קלאסיות לצד צורות שיח פתוחות, ששפתו צלולה ועשירה, שנקודת המוצא שלו תמיד אישית ועם זאת מחוברת אל הוויית חיינו הקיבוצית כאן, בארץ הזאת, שמתבונן באירוניה אבל גם בחמלה על חולשות עצמה, ומצליח בשיאיו לגעת בלב הקורא ולהרעידו.

על כל אלה מעניק חבר השופטים לחמוטל בר-יוסף את פרס השירה ע"ש יהודה עמיחי לשנת תשע"א.

צבי עצמון

נולד ב-1948 בגבעת שמואל, לאביו משה אברמוביץ (לימים עצמון) ז"ל, לאמו עתליה (אטל, לבית וולמן) ז"ל, ותיבדל לחיים ארוכים וטובים – לאחותו נילי (כיום לוי). סיים את בית הספר העממי בגבעת שמואל ולמד בבי"ס "תיכון חדש" בתל אביב. לאחר השירות הצבאי למד ביולוגיה באוניברסיטה העברית, ובילה שעות ארוכות בבניין המחלקה לזואולוגיה במגרש הרוסים, אותו בניין שבו ממוקמות כיום מחלקות עיריית ירושלים.

סיים לימודי פיזיולוגיה וביוכימיה בהצטיינות ועסק במחקר בתחום הראייה ביחידה לניורוביולוגיה. באחת מתקופות המילואים הרבות החל לכתוב, וקובץ שירים דקיק, בכתב יד (בכתב יד ממש), זכה בפרס הרי הרשון מטעם האוניברסיטה העברית (השופטים: שמואל ורסס ז"ל, ויבדל"א משה רון וחנן חבר). הזכייה היתה בפרס שני (פרס ראשון לא חולק; לימים סיפר אחד השופטים כי חולק פרס שני, ולא ראשון, מאחר שאחד מחברי ועדת השיפוט טען שהקובץ מכיל שירים בופים מדי). כעבור זמן קצר פורסמו ראשוני שיריו ב**עיתון 77** בעריכת יעקב בסר ז"ל כתב יד מקיף יותר זכה בתש"ס בפרס אקו"ם וראה אור בהוצאת הקב"מ כקובץ בשם **עיצוב פנים**. עצמון החל לעבוד כמורה במכללת דוד ילין לחינוך בירושלים

וכעורך במערכת **מדע – עיתון מדעי לכל**, ולפרסם שירים בכתבי עת ובמוספים הספרותיים. ב-1983 ראה אור קובץ שיריו השני, **הכנה לבגרות**, שציור הכריכה שלו נעשה בידי נירית (כיום נוביק-עצמון), בתו הבכורה, בהיותה בת חמש. בהמשך ראו **אור ערף, תחליף, מערב ירושלמי, קורטקסט, גופן, שירים, ואפקט ולנברג, תהילים קנ"א**, והוא זכה במלגות ובפרסים מטעם **קרן תל אביב, קרן ירושלים, עיריית חולון, עיתון 77, אקו"ם, פרס ברנשטיין לביקורת השירה ופרס ראש הממשלה ליצירה**. שימש כמנחה בסדנאות לשירה בבת הסופר בירושלים ובבית אריאלה בתל אביב, וכעורך במערכת "מאזנים". זכה בפרס שר המדע לכתיבה **מדעית פופולרית**, ומשמש במשך שנים כעורך המדעי של "גליליאו – כתב-עת למדע ולמחשבה". ערך ספרי מדע-פופולרי רבים, מקור ותרגום. ב-2003 ראה אור ספרו על המוח "גוף הנפש". השנה ראה אור הקובץ **חלקת – מבחר ושירים חדשים** בהוצאת קשב לשירה, עם אחרית דבר מאת המשורר הד"ר גלעד מאירי.

עצמון גר בשכונת עיר גנים בירושלים עם סיגל מושכל-עצמון וילדיהם עמוס (כיום חייל בשריון) ונעה, הלומדת כיום בבתי הספר "קשת" ו"אופק".

אבן, נייר ומספרים:

ס'נדרום ירושלים

כָּאוּ, עַל הָאֶבֶן הַזֹּאת - נָא לֹא לָגַעְתּוּ -
יֵשֶׁב יִרְמִיָּהוּ, בְּמוֹ גּוֹפּוֹ, לְפֹשֶׁת בְּשָׁסִים
- קוֹלוֹ נָחַר וְנֶעַד בְּגָלִים - אֶת הַקִּינָה
מִי-יָתֵן רֵאשֵׁי מַיִם, וְעֵינַי מְקוֹר דְּמָעָה;

וְשֵׁר מֵאָה בְּשׂוֹדֵי הַנִּיחַ עָלֶיהָ כִּי רָגַל בְּשִׁקְנָח בְּקֶרַע אֶפֻּד מִן הַמִּקְדָּשׁ
אֶת הַזָּעָה וְאֶת הָרִמְחַ הַמְדַמֵּם, לַעַת עַרְבִים,
נִשְׁלַמָּה נְבוֹאָת הַחֲרָבָה.

בְּאֵרֶךְ נֶס בְּמַעַט נִחְשָׁפָה בְּכַף בּוֹלְדוֹזֶר
שִׁימוּ לֵב לֹא לְהַחְלִיק לְשׂוֹלִים, זְהִירוֹת רַבּוּתִי -
וְעָלֶיהָ מִפֶּשֶׁת יֵשֶׁב עִמִּיחֵי לְסַפֵּר אֶת מַעֲוֹתַי, בְּכַתְבוֹ:
אֲנִי נְבִיא עֲנִי.

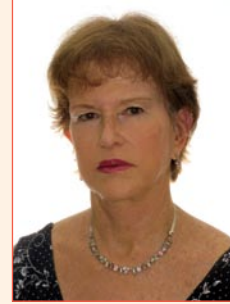
אֲנִי מִבְּקֵשׁ אֶת סְלִיחַתְכֶם. טַעוֹת שְׁלִי.

זוֹ הָאֶבֶן שְׁלִיכָה, אַתֶּם רוֹאִים, מִשְׁמַאל, הַפְּקֵה יוֹתֵר,

עַם כְּמוֹ פֶתֶם דָּהוּי שֶׁל דָּם

בְּשׂוֹלִים. הַקּוֹדֶמֶת הַנּוֹבָאָה בְּמִיחָד מִמוֹרֵד בֵּית חוּרוֹן, מֵאוֹתָן שֶׁהִפְלוּ
מִשְׁמַיִם.

מתוך מחזור השירים "חלקת"

חמוטל בר-יוסף

נולדה בשנת 1940 בקיבוץ תל-יוסף. הוריה עלו לארץ מאוקראינה בשנת 1936. רוב בני משפחתם נספו בשואה. בנם היחיד נהרג במלחמת השחרור. גרה בירושלים החל משנת 1976. עבדה כמורה לספרות בבי"ס תיכון, באגף לתכניות לימודים של משרד החינוך ובאוניברסיטת בן-גוריון. בעלת דרגת פרופסור מן המניין. פרסמה 6 ספרי מחקר ועשרות מאמרים, בעיקר בתחום ההקשר הרוסי של הספרות העברית ובתחום הזיקה של הספרות העברית למיסטיקה, רשימות ביקורת ספרותיות (קובצו בספר טעמי הספרות, 2006) ומסות בענייני תרבות, יהדות ומוסר (קובצו בספר קריאות ושריקות, 2005). לימדה ספרות עברית באוניברסיטאות בקייב, מוסקבה, ניו יורק, שטוקהולם, פוזנן, וכן במכון הרטמן בירושלים ובמכללת הרצוג באלון שבות.

פרסמה אחד-עשר קובצי שירים:

לולי היה עלי למהר (1971), **לקחת אויר** (1978), **רק הירוק** (1981), **מתנות קופצות** (1984), **ובצפיפות** (1990), **הלא** (1998), **לילה, בוקר** (2000), **מזון** (2002), **הבראה** (2004), **השתוות: מבחר ושירים חדשים**

(2010), **חרות באבן חתוך בעץ: 15 אפיטפים** (2010). פרסמה גם ספר ילדים (**בקיץ זה יעבר**, 1984) וכ-10 סיפורים. על שירתה זכתה ב**פרס אקו"ם** (1987), **פרס קרן תל-אביב** (1987), **פרס קרן ירושלים לשירה** (1990), **פרס ויצ"ו לאישה היוצרת** (1999), **פרס הנשיא** (2002), **פרס ברנר** (2005). כ-20 משיריה הולחנו.

תרגמה לעברית שירה ופרוזה מרוסית, צרפתית ואנגלית. תרגומיה מרוסית כוללים שירים של **אולגה סדקובה מזמורים ישנים** (כרמל, 1998); **ארבע פואמות של יוליה וינר, על כסף, זקנה ומוות ועוד** (כרמל 2003); **שירים ומסות פילוסופיות של ולדימיר סולוביוב** (משמעות האהבה, כרמל 2006); **כל כתבי איסאק באבל** (3 כרכים, 2009-2010). תרגומי שירה הופיעו כספרים ברוסית (פטרבורג 2004) באנגלית (Night Morning, ניו יורק, 2008), בהונגרית (בודפשט 2009) ובערבית (קהיר 2010). תרגומי שירים לצרפתית, גרמנית, אוקראינית, איטלקית, גרמנית, שוודית ודנית נדפסו בכתבי עת שונים.

בְּרִיָּה

מְשִׁיב הַרוּחַ הוּא יָשִׁיב עַל פְּנֵיךְ
צַחוֹת שֶׁל תִּינוּק חוֹלֵם.
הָאוֹמֵר יְהִי אוֹר הוּא יִפְקַח אֶת עֵינֶיךָ
לְבַחֵר אֶת הַדָּבָר הַקָּצֵר.
הַיּוֹשֵׁב תְּהַלּוֹת הוּא יַעֲרֹךְ לְפָנֶיךָ שְׁלֵחוֹ
וַיַּחֲזִיק בְּיַמִּינְךָ הַכּוֹתֶבֶת.

אֲנִי לֹא הֵייתִי בְּמִקְוֹמוֹת שְׁלֹא הֵייתִי בָּהֶם
וְלֹא אֶהְיֶה, אִין לִי חֶלֶק בְּאֵין-סוֹף שָׁנוֹת אוֹר וְשָׁנוֹת חֹשֶׁךְ
אֲבָל הַחֹשֶׁךְ הוּא שְׁלִי וְהָאוֹר הוּא שְׁלִי וְזַמְנִי הוּא שְׁלִי.
הַחֹל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת הַיָּם, אֵין-סוֹף גְּרִינְיֹו
הֵם הַחֹל שְׁעָלְיוֹ אֶהְבֵּתִי בְּאֶזְבִּיב וּבְקִיסְרֵיָה.
פְּרֻטָּתִי אֶת שָׁנוֹת חַיִּי לְשַׁעוֹת וְאֶת הַשְּׁעוֹת לְדָקוֹת
וְלִשְׁנֵיֹת וְחֻלְקֵי שְׁנֵיֹת. הֵן הֵן הַכּוֹכָבִים שְׁמַעְלֵי
אֲשֶׁר לֹא יִסְפְּרוּ.

יהודה עמיחי

ועד הנאמנים של פרס יהודה עמיחי

פרופ' דן לאור - יו"ר

חיים גורי

מיכה יינון

שמואל כהן

קרן כרמל

חנה עמיחי

אריק קטן

סודות במרחקים וזמן
גם בדמיון אני יודע
דלא נדע ולא ידעם
לישן: רוצים להשתגע

אני זקוק לקץ וזקוקי די...
ומתכוון עולם לאנשים חדשים
בתצורה שאחרת. עמים, אחרת,
פתיחת הקלת והחלונות. יחדים

אני פשוטג. כבר אני יודע.
ולא ידעו עמי לילה והאשון
ולא להיות ולא רוצים להשתגע
ודע רוצים עכשו לישן

2
אני לא הייתי במקומות שלא להיות פהם
ולא מעולם אני לא חלוק בשום דבר
אשר נחשקו הוא צולי וקמני הוא שלי
החול אשר על שמי וגם. אני יודע
הם החול שעליו אכתבי פאזלים ובקוסמיה
פרטתי את שנות חיי לשעות ואה השעות לרקות
ולשניות וחלקי שניות. זה הן הסככים שמעלי
אשר לא יספרו.

3
ומה מישך חיי. אני כמו אתה שאת ממזרים
הפריסה נכסני לשנים ואני עומד בחרבה
וסתו הדמות בים מימיני ומשמאל
מאחורי חיל פדעה ופרשיו ואני המדבר
ואולי הארץ הפשטתה. זה סוד

פרס יהודה עמיחי לשירה עברית
תש"ע